

Zašto ne bismo uzeli odmor?

Bob Black

1998.

Prikaz pamfleta *Veliki Nacionalni Praznik i Kongres radničke klase* Vilijama Benboua
(William Benbow, 1832)

Ovaj nekada čuveni pamflet prvi put je objavljen u Londonu 1832. godine, u izdanju Nacionalnog sindikata radničke klase.¹ Autor pamfleta je Vilijam Benbou, tada u četrdeset osmoj godini, engleski zanatlija (obučar) i dugogodišnji politički agitator, čiji je istorijski doprinos radikalnoj političkoj misli bila ideja o Velikom Nacionalnom Prazniku radničke klase – kasnije poznatom kao Generalni štrajk. Benbou je pozivao na opšte, jednomesečno obustavljanje svake radne aktivnosti, tokom kojeg bi proizvođači formirali Kongres sastavljen od svojih predstavnika, sa ciljem “da obezbedi sreću ogromne većine ljudskog roda, čiji daleko najveći deo čini radnička klasa”, na isti način kao što se i predstavnici elite okupljaju u svom Kongresu da bi obezbedili svoju sreću.

Benbou nije bio sasvim precizan oko toga šta bi Kongres trebalo da radi, ali njegove ideje bile su suštinski levelerske.² Englesko društvo bilo je trulo jer je „s jedne strane mnogo dokolice, a s druge mnogo teškog rada“. Po njemu, svakog imućnog dokoličara trebalo bi „naterati da radi da bi izlečio svoju iskvarenost“. Ali, za razliku od sindikalista, koji su kasnije pozivali na generalni štrajk, Benbou – koliko god da je bio sklon tome da romantizuje radnike kao oličenje vrline – nikada nije slavio rad niti pokazivao želju da podvrgne mase čarima proizvodnje. On je prosto insistirao na jednakim pravima i jednakoj odgovornosti, na „jednakom teretu“ i „jednakom učešću u proizvodnji“. Time je, ako ništa drugo, anticipirao antiradno stanovište:

„Ako svako uzme na sebe deo rada, rad će onda postati tako lagan da neće ni biti doživljavan kao rad već samo kao neka vrsta vežbe. Ima li išta humanije od povoda za naš veličanstveni praznik, to jest, od želje da se uz najmanji trošak, obezbedi najveća moguća sreća za sve?“

Drugim rečima, kao odgovor na kalvinističkomarksističke besmislice o radu kao zapovesti pristigloj direktno od Boga ili od Istorije, ili o radu kao ostvarenju ljudske suštine, stiže sledeći odgovor: što manje, to bolje. Ovde je vidimo i nagoveštaj Furijeove vizije o transformaciji rada u produktivnu igru, iako je malo verovatno da je 1832. godine Benbou bio upoznat sa idejama svog savremenika. Ali, nešto kasnije, Vilijam Moris će svoju teoriju o transformaciji rada izgraditi upravo na suptilnoj sintezi Benbouovih i Furijeovih ideja.

Mnogo originalnija i zanimljivija od predloga o Kongresu bio je njegova ideja o Velikom Nacionalnom Prazniku. Kao što smo videli, Benbou je smatrao da je prava svrha društva, koju ono nikako ne ostvaruje osim za „besposlenu, parazitku manjinu“, da omogući „lakoću življenja, veselje, zadovoljstvo i sreću“. „Ljudi“, kaže on, „nisu do sada ni postojali, jer nisu uživali u životu.“ Ali, nekima je to uspelo, uvek na račun drugih. „Ljudi nisu u mogućnosti da učine bilo šta za svoje dobro, dok za dobro drugih rade sve.“ A rade i dalje. Veliki Nacionalni Praznik bio je po njemu pravi način za izvođenje revolucije čiji bi cilj bio egalitarni hedonizam, ali i revolucionarni hedonizam na delu. Nema smisla da se ulazi u mučne i moralizatorske rasprave o tome da li cilj opravdava sredstva, onda kada su cilj i sredstvo, kao ovde, jedno isto.

Razvijajući svoju ideju o Prazniku, Benbou je pokazao mnogo sluha za predkapitalističku hedonističku tradiciju, od čega su njegovi sindikalistički naslednici bili potpuno operisani. Nije se ni malo ustezao da kaže da je „naš dan sveti dan (holy day) i da je od svih svetih dana ovaj naš naj-

¹ *Grand National Holiday and Congress of The Productive Classes*, by William Benbow (London, 1832), edited and introduced by S. A. Bushell. London: Pelagian Press. 28 pp., £2.50, 1998.

² Levelersi: radikalno krilo antirojalističkog bloka, iz vremena engleskog građanskog rata 1642–1648 (i kasnije), čija platforma nagoveštava građansko-demokratski koncept. Naziv potiče od „poravnati“, „izjednačiti“, u smislu učiniti ravnopravnim pred zakonom. (Prim. prev.)

svetiji“ jer je „proglašen da bi proglasio obilje, ukinuo oskudicu i sve ljude učinio jednakim!“ On, kako kaže za sebe, nije inovator: „Sabat je bio sedmodnevni praznik“, tokom kojeg su se drevni Hebreji obilato kljukali manom³ i kada „između gazdi i slugu nije bilo razlike“. Dalje, svaka sedma godina „bila je godina odmora, neprekidna svetkovina, sezona otkrovenja i veliko olakšanje za siromašne dužnike“.

Benbou, hrišćanin, iako optuživan za osnivanje „bezbožničkih kapela“ u kojima su održavani bogohulni obredi i proganjan zbog širenja pornografije, jasno je podvukao i nastojao da oživi protestantsku, plebejsku pobunjeničku tradiciju koja je sezala sve do vremena engleskog građanskog rata i ranije. Njegov magloviti ekonomski program oslanja se na komunizam Digersa.⁴ A njegov hedonizam, težnja da oživi „ne samo religiozne već i političke svetkovine“, kao i zalaganje za seksualne slobode (što se može videti i na osnovu mekopornografskih ilustracija pridodatih ovom izdanju) jasno ga smeštaju u kontrakulturni milje Rantera.⁵

Veliki Praznik bio je uvod u revoluciju, koju je Kongres, sastavljen od predstavnika radnika, trebalo da institucionalizuje. Ali, radnici nisu morali da čekaju na svoje predstavnike: Benbou je predlagao da radnici obezbede dovoljno hrane i novca da prvu nedelju Praznika provedu bez rada. A do tada bi već trebalo da se organizuju i obezbede sve što im je potrebno i za naredne tri nedelje.

Bogati liberali, kako je lukavo predlagao – isti oni koji su sebi osigurali pravo glasa zahvaljući podršci radnika, da bi onda svim silama nastojali da im to pravo ospore – sada će moći da postupaju u skladu sa svojim načelima, tako što će u ime ovog uzvišenog cilja na raspolaganje staviti sav svoj imetak: „Svi veliki reformisti odazvaće se pozivu, tako da više niko neće imati razloga da sumnja u njihovu doslednost. Oni će nas u svemu podržati. Niko ne može ni da zamisli koliko će velikih ljudi širom Kraljevine biti spremno da se založi za jednaka prava, jednaku pravdu i isti zakon za sve.“

Što se tiče detalja, Kongres bi se održao negde u centralnoj Engleskoj, pod pokroviteljstvom „nekog od velikih liberalnih lordova“.

„To bi trebalo da bude imanje nekog velikog liberalnog lorda u centralnom delu zemlje. Jedinu teškoću predstavlja izbor konkretnog mesta, jer su sva ta imanja dovoljno prostrana da prime i ugoste sve učesnike Kogresa, koji će u njihovim parkovima pronaći najprijatnije mesto sastanka.“

„Možemo biti sigurni da će na imanju počastvovanom našim izborom, koje bi trebalo da ugosti predstavnike narodnog suvereniteta, biti obavljene pripreme jednako obimne i veličanstvene kao i za doček državnog suverena.“

Benbou nije bio ni teoretičar, niti vizionar. On se držao prilično površnog prosvetiteljskog uverenja da su ljudi porobljeni neznanjem nametnutim od strane elite (što sigurno nije jedini razlog). Benbou se kasnije uglavnom zalagao za opšte pravo glasa, za cilj koji, iako ostvaren jednu deceniju kasnije, nije ukinuo klasni sistem u Britaniji. U drugim kapitalističkim zemljama, kao

³ Mana: hrana koju je Bog podario Jevrejima za vreme njihovog izgnanstva u pustinji. (Prim. prev.)

⁴ *Diggers*, Kopači: pokret najsiromašnijih seljaka-bezemljaša, koji su počeli da nastanjuju i obrađuju javno zemljište. Njihove zajednice bile su uređene na anarhokomunističkim principima, nadahnute primerima iz Novog Zaveta (Zajednica ljubavi i zajedničko imanje; Dela apostolska, 4:32; i dr.). Najznačajniji predstavnici: William Everard i Gerard Winstanley. Spisi ovog drugog, *The New Law of Righteousness* i *The True Levellers Standard Advanced* (oba iz 1649) i danas privlače pažnju kao najznačajniji politički i vizionarski dokumenti tog doba. Videti, *Utopias of the English Revolution* by Marie Louise Berneri theanarchistlibrary.org, *The English Diggers*: www.diggers.org (Prim. prev.)

⁵ Ranteri: religiozni pokret iz XVII veka, naslednik ideja bratstva Slobodnog Duha, najsubverzivnije hrišćanske jeresi srednjeg veka. Odbijali sve zakone, institucije i pravila zvanične Crkve, ali i svetovni moralni (posebno seksualni) kodeks tog doba. (Prim. prev.)

na primer u Sjedinjenim Državama, nije bilo monarha, aristokratije i klera u kojima je Benbou video najveće (iako ne i jedine) tlačitelje. Američko iskustvo pokazuje da izrabljivanje može da bude veoma efikasno, a možda i mnogo efikasnije, i bez ovih arhaičnih društvenih ostataka.

Veliki Nacionalni Praznik jasno izražava nešto što bi se moglo nazvati *Revolucionarnom Dilemom*.⁶ Da bi izveli društvenu revoluciju, ljudi, kakvi su sada, moraju poći od zatečenog stanja. *Revolucija zahteva kontinuitet*. Ali, da bi to zaista bila Revolucija, ljudi moraju početi da žive na nov i kvalitativno drugačiji način. *Revolucija zahteva diskontinuitet*. Rapidno i radikalno, sve što je živo u postojećem poretku, a što je moglo da opstane samo kao latentno, prikriveno ili izobličeno, mora se osloboditi od svega što je mrtvo. Pogrešne procene mogu da imaju katastrofalne posledice. Marks i sindikalisti su smatrali da su pojava proletarijata, prve univerzalne klase, i razvoj proizvodnih snaga ono što je živo u postojećem poretku. Revolucija je zato, po njima, podrazumevala socijalizaciju, racionalizaciju i intenziviranje industrijskog razvoja, kao i generalizaciju proleterskog statusa. Danas je svakome, osim nekolicini sektaša, jasno da razvoj proizvodnih snaga samo obnavlja kapitalizam. S druge strane, proces opšte proletarizacije eliminisao je tradicionalna radnička uporišta i temeljno segmentirao radnu snagu na jedinke lišene svake klasne svesti. Kult proizvodnje i radništva pokazao se kao sastavni deo ideologije kapitalizma.

Nasuprot ovom, Benbou predlaže nepotpuno, ali istinski revolucionarno rešenje. Ideja o Prazniku podstakla bi kolektivno sećanje na vrednosti zajedničkih dostignuća i zajedničkih svetkovina. Ova ideja podsetila bi svakog pojedinačno da radno vreme može da bude kraće, da praznika treba da bude više, kao i na ideju o relativnoj autonomiji u procesu proizvodnje. Sabat kojeg su se radnici sećali zaista je bio, kao što ih Benbou podseća, sveti dan – samo što je „sveto“ tada već bilo sporan koncept.

Za engleske disentera (naslednike puritanaca; prim. prev.) sabat je bio dan odmora i apstinencije od posla, ali i dan posvećen molitvi, odlasku u crkvu i uzdržavanju od svakog uživanja. Za većinu radnika, odmor i zabava bili su suština svetog. Religiozni karakter sabata bio je razređen, što je dopuštalo ljudima da uživaju u običnim zadovoljstvima kao što su jelo, piće i ples, umesto da se ograniče samo na specijalizovane i diskretne aktivnosti nepovezane sa ostalim aspektima života. Neki disenter ili metodist, kada se ne bi bavio nekim religioznim obredom ili obavezom, nedeljom ne bi radio ništa. Radnici su pomalo šaljivo nazivali ponedeljak, svoj nezvanični praznik i noćnu moru svih poslodavaca tog doba, „Svetim Ponedeljkom“. Naime, ponedeljak bi obično prespavali ili proveli odmarajući se od nedeljnog lumpovanja. Odatle i taj naziv, jer je i ponedeljak, kao i nedelja, za njih bio sveti dan.

Sve do sada ideja o Prazniku razmatrana je kao nastavak prošlosti koja još nije bila sasvim zaboravljena i odbačena. Ali, šta je u tome revolucionarno, gde je tu diskontinuitet? Možda u sledećem: tradicionalna zajednica bila je pre svega stvar običaja, a ne svesnog planiranja, po duhu lokalna, parohijska. Kao takva bila je brzo rasparčana ukazima o ograđivanju,⁷ prethodno već načeta klasnom podelom i religioznim nejedinstvom. Teško je proceniti u kom je trenutku jedinstvena sudbina svake od tih zajednica, koja je generacijama mogla biti skrivena, postala trend u nacionalnim razmerama. U ovom smislu, Benbouovo insistiranje da je „neznanje uzrok sve bede većine ljudi“, nije više samo naivni relikv prosvetiteljskog optimizma (iako ovo njegovo uverenje puno duguje i jakobinstvu Tomasa Pejna i njegovog Korespondentskog Društva iz poslednje de-

⁶ Bob Blek aludira na društvenu igru „zatvorenička dilema“; rešavanje paradoksalnih, „nemogućih“ situacija. (Prim. prev.)

⁷ *Enclosure acts*, „ograđivanje“, proces započet još u XIV veku kojim je najveći deo slobodnog ili zajedničkog zemljišta oteu u korist krune, plemstva i veleposednika. Prvobitna akumulacija kapitala. (Prim. prev.)

cenije XVIII veka, čiji se uticaj još uvek osećao). Neophodno je da „većina“, „narod“, „proizvodne klase“ počnu da razmišljaju o sebi i da se za svoja prava bore na nacionalnom nivou. Tek tada će postati ljudska bića: „Tek kada počnu da se bore za sebe, postaće ljudi; tek tada će početi da žive, tek tada će saznati šta znače lakoća življenja, veselje, uživanje i sreća. Ali, samo ako počnu da se bore za sebe.“ Recept je jednostavan: „... jedinstvo misli i akcije. Mislite zajedno, borite se zajedno i pomerićete planine: planine nepravde, tlačenja, bede i nemaštine.“

Praznik obnavlja zajednicu na nacionalnom nivou, jedinom koji je od sada ima smisla, ali opet tako što podrazumeva istovremenu i opštu akciju na lokalnom nivou. On ponovo otkriva svečani, uzvišeni karakter svetih dana, istovremeno otimajući rad kontroli neproizvodne klase koja je do sada jedina uživala u njegovim plodovima. To je u isto vreme i generalni štrajk i žurka, najveći „rejt“ ikada održan, sloboda kao nužnost, nužnost kao sloboda, sve u isto vreme. Benbou je takođe insistirao na tome da Praznik prethodi Kongresu: samo u uslovima potpune opuštenosti i nesputane igre može se očekivati da ljudi zrelo sagledaju svoju budućnost i izaberu najbolje predstavnike.

Benbouov plan nesvesno ponavlja stanovište koje seže unazad barem do Platona i Aristotela, ali i veoma blisko engleskoj vladajućoj klasi, da najamni radnici, kao i robovi, nisu u stanju da slobodno glasaju jer nisu ekonomski nezavisni. Danas, naravno, gazde ne govore radnicima kako da glasaju, već je pre svega reč o tome da rad oduzima ljudima najveći deo vremena i da često blokira sposobnosti koje bi trebalo da krasi odgovornog građanina. Praznik sigurno ne bi popravio štetu nanetu najamnim radom, a posebno radom u fabrikama – o čemu je svedočio čak i Adam Smit – ali bi zato, bar na neko vreme, oslobodio radnike radne obaveze i materijalnih briga (za šta bi bili zaduženi posebni radnički „komiteti“). Tako bi Praznik prekinuo začarani krug neprestanog obnavljanja političke nekompetentnosti proletera nametane odozgo.

Benbou nije bio samo plebejac koji je na proleterku priču nakalemio svoju utilitarnu doktrinu, kao što su to radili mnogi tadašnji „radikali“. On se zalagao za najveću moguću sreću svih ljudi; raspodela bogatstva i ukidanje naslednih privilegija bili samo deo programa. Benbou je smatrao da kvalitativno nov način života podrazumeva nešto više od redistribucije bogatstva i pretvaranja radnika u male preduzetnike. Tonom koji podseća na „mladog Marksa“ ili na neke druge leve Hegelovce, on kaže: „Postojanje radnika je negativno: on je živ za proizvodnju, bedu i ropstvo, a mrtav za uživanje i sreću.“

U radniku postoji nešto živo i nešto mrtvo (kao što je to Kroče rekao za marksizam). Ono što je u radniku mrtvo je upravo ono što ga čini radnikom, sam rad, proizvodnja i njihova pratnja, beda i ropstvo. A živo je samo ono što je uspelo da se očuva u sve tanjoj sferi života odvojenoj od rada. Ali, rad utiče i na onaj deo života koji nije vezan samo za posao: „Kada kažemo šta ljudi rade, mi kažemo šta oni jesu. Kada govorimo o tome šta oni mogu i moraju da rade, mi objašnjavamo šta oni mogu i moraju da budu.“ U osnovi, ovde se otvara pitanje autonomne aktivnosti kao mogućnosti za delovanje na individualnom ili kolektivnom planu (ili u bilo kojoj kombinaciji ta dva plana, što je ovde od sekundarnog značaja).

Danas znamo da po pitanju ciljeva i sredstava Benbou u mnogo čemu nije bio u pravu. Opšte pravo glasa nikada nije vodilo ka revoluciji. Naprotiv: kao što je Prudon rekao, „opšte pravo glasa je kontrarevolucionarno“. Što se tiče redistribucije bogatstva, sa tim se nikada nije ozbiljno pokušalo, osim delimično, na kratko i u ograničenim oblastima, kao što je to bilo u Rusiji, Španiji i u još nekim modernim revolucijama. Ali, do značajne redistribucije bogatstva ipak je došlo: na primer, u Britaniji ili u skandinavskim socijaldemokratijama. Benbou bi sigurno uživao da može da vidi potomke „liberalnih“, ali i mnogih konzervativnih lordova koje je toliko prezirao, koji

su ostali bez najvećeg dela bogatstva i kojima je, u nekim slučajevima, ostalo samo da naplaćuju karte turistima za obilazak njihovih raskošnih rezidencija. Ali, to nije promenilo činjenicu, koje je većina Britanaca potpuno svesna, da je Britanija i dalje klasno, kapitalističko društvo, možda ne posebno uspešno, ali i dalje napredno. A radnici su i dalje, kako se to danas kaže, „smoreni“.⁸

Ono zbog čega je Benbou danas značajan svakako nije njegova proročka moć – iako bi kao prorok još uvek mogao da prođe bolje nego Marks – već zbog načina na koji je, u svom vremenu i prostoru, formulisao rešenje Revolucionarne Dileme. Nikada nećemo saznati da li bi njegov plan bio uspešan. Kao što objašnjava njegov moderni izdavač S. A. Bušel (Bushell), čak je i unutar organizacije koja je objavila ovaj pamflet postojala snažna opozicija njegovim idejama. Iako Benbouova očekivanja od Praznika i Kongresa ostaju donekle nejasna, ona jasno ukazuju kako na političku tako i na ekonomsku nepravdu, koje je radikalna vigovska⁹ tradicija uvek videla kao povezane. Njegove ideje izgubile su na značaju u trenutku kada su radikalni i radnički aktivizam od ova dva aspekta napravili odvojene pravce delovanja (a zatim i dalje podele unutar njih). Izgleda da se u svom kasnijem delovanju Benbou bio sasvim posvetio političkim reformama, pre svega borbi za opšte pravo glasa. Drugi su težili poboljšanju ekonomskih uslova života kroz osnivanje sindikalnih organizacija. Politički i ekonomski usmerene struje uskoro su se podelile na reformističke i revolucionarne, naglašavajući tako razliku koja za Benboua nikada nije imala smisla, iako je ona uskoro postala faktor od suštinskog značaja.

Šta je živo u Benbouovom čuvenom pamfletu? To je konkretan i jasan odgovor na Revolucionarnu Dilemu, formulisana na način primeren njegovom dobu, ali tako da je čini aktuelnom i danas, iako u drugačijem obliku. Kao što kaže Bušel, Praznik je nešto s čime bi danas vredelo pokušati, ako generalni štrajk treba shvatiti kao neodobreni odmor: „Možda bi stara ideja o štrajku dobila na popularnosti kada bismo je vratili u njen izvorni oblik.“ Najzad, svi revolucionari iz kontrakulturalnog miljea nikada nisu imali ništa protiv opšte obustave rada; naprotiv, za to su bili čak i više nego sindikalisti, jer nisu videli nijedan razlog zbog čega bi takav protest uopšte imao kraj. Proizvodnja bi sigurno bila nastavljena, ali ne nužno i rad.

Nešto što je Benbou rekao o Prazniku, nešto što nijednom zagovorniku generalnog štrajka izgleda nikada nije palo na pamet, otkriva se kao poruka od suštinskog značaja: Praznik je prilika za introspekciju, „prilika da se oslobodimo svog neznanja i brzopletosti, da shvatimo šta zaista hoćemo.“

Misliti slobodno, bez žurbe. Praznik je sve što bi generalni štrajk trebalo da bude, ali i mnogo više od toga. To je ono najmanje oko čega bi svi antiautoritarci trebalo da se saglase, ukoliko zaista žele da učine kraj državnoj i korporacijskoj dominaciji. Ljudi bi onda mogli sami da vide da li žele da se vrate na posao pod upravom radničkih saveta ili federacija sindikata ili da se uopšte ne vrate na posao. Neki će izabrati jedno, neki nešto drugo, ali, možda bi nakon početne faze eksperimentisanja bila postignuta šira saglasnost oko toga šta je u tim različitim pristupima živo. Svako ko zaista teži slobodi ne bi trebalo da okleva pred mogućnošću da isproba oblik (ili odsustvo istog) koji najbolje pristaje njegovoj viziji slobode. Zašto onda ne proglasimo Praznik i ne vidimo šta će se dogoditi?

Bob Blek, 1998.

⁸ *Knackered*: umorni, kao posle lošeg seksa. (Prim. prev.)

⁹ U najširem smislu, britanska, ali i američka antirojalistička tradicija. (Prim. prev.)

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Bob Black
Zašto ne bismo uzeli odmor?
1998.

Bob Black, Grand National Holiday, Anarchy: Journal of Desire Armed, #45, Spring/ Summer
1998. Objavljeno i kao Why Not Take a Holiday?, www.inspiracy.com

Prevod: Aleksa Golijanin, 2002. Bob Blek; Proleter i svih zemalja... OPUSTITE SE!, izbor
tekstova, anarhija/ blok 45, Porodična biblioteka br. 1, 2002, anarhija-blok45.net1zen.com

anarhisticka-biblioteka.net